

Enerģijas cenu ietekme uz inflāciju: kad Latvijā gaidīt pārtikas un citu preču cenu pieaugumu?

Kārlis Purgailis, bankas Citadele galvenais ekonomists

Lai gan Latvijas iedzīvotāji jau konflikta pirmajās dienās izjuta Tuvo Austrumu kara ietekmi uz degvielas cenām, būtiskāks inflācijas kāpums varētu kļūt redzams tikai rudenī, norāda bankas *Citadele galvenais ekonomists Kārlis Purgailis. Atsevišķu preču un pakalpojumu cenas uz enerģijas cenu kāpumu var reaģēt pat ar 10 – 12 mēnešu nobīdi.

Kopš konflikta, kurā iesaistīta Irāna, sākuma 27. februārī enerģijas cenas pasaulē būtiski pieaugušas. Brent jēlnafta cena palielinājusies par 45 %, bet Eiropas dabasgāzes (TTF) cena – par 39 %. Lai gan šīs ir globālas tendences, to ietekme tieši jūtama arī Latvijā – no degvielas līdz mājokļa uzturēšanas izmaksām –, un mājsaimniecībās tā kļūst arvien pamanāmāka.

“Degvielas cenu šoks Latvijas ekonomikā izplatās nevienmērīgi – daļa cenu reaģē nekavējoties, bet citos segmentos ietekme parādās tikai pēc vairākiem mēnešiem. Kopumā inflācijas rādītājs Latvijā uz enerģijas cenu pieaugumu sāk būtiskāk reaģēt vidēji pēc aptuveni sešiem mēnešiem. Lai gan sākotnējais šoks patērētājiem vēl nav pilnībā jūtams, galvenais cenu spiediens kļūs redzams vēlāk,” saka K. Purgailis.

Cenu pieaugums Latvijā attīstās pakāpeniski vairākos posmos

Kamēr transporta nozare uz degvielas cenu pieaugumu reaģē nekavējoties, pārtikas cenu dinamiku Latvijā raksturo inerce – šajā segmentā cenu pieaugums paātrinās vidēji pēc aptuveni 7 mēnešiem. Tas ir saistīts ar piegādes ķēžu struktūru, noliktavu pakalpojumiem un līgumcenām, kas amortizē īstermiņa svārstības.

Līdzīga aizture vērojama arī mēbeļu un mājsaimniecības preču segmentā, kur cenu pieaugums paātrinās pēc aptuveni 8 mēnešiem. Arī komunālo pakalpojumu segments – ūdens, elektrība un gāze – reaģē uz enerģijas cenu izmaiņām vidēji pēc 6 mēnešiem, jo šis segments lielā mērā ir regulēts un mazāk jutīgs pret īstermiņa svārstībām naftas tirgū.

Pakalpojumu sektorā inflācijas reakcija ir vēl vairāk kavēta – restorānu un viesnīcu cenu pieaugums kļūst izteiktāks tikai pēc aptuveni 8 mēnešiem, bet atsevišķos segmentos, piemēram, veselības un atpūtas pakalpojumos, ietekme var parādīties pat pēc 11–12 mēnešiem. Tas atspoguļo darbaspēka, īres un citu netiešo izmaksu pieaugumu.

Rudenī gaidāms izteiktākais inflācijas spiediens un patēriņa maiņa

Pēc ekonomista domām, šo dažādo periodu dēļ vislielākais inflācijas paātrinājums Latvijā, visticamāk, būs novērojams rudenī, kad vienlaikus sāks ietekmēt vairākas inflācijas komponentes. Tas pastiprinās cenu pieauguma kopējo ietekmi un palielinās spiedienu uz mājsaimniecību budžetiem, liekot iedzīvotājiem atlikt vai samazināt tēriņus. Latvijā pirmā reakcija parasti redzama degvielas mazumtirdzniecībā – izdevumi šajā kategorijā sāk kristies aptuveni mēnesi pēc enerģijas cenu pieauguma.

Aptuveni pēc diviem mēnešiem samazinājums skar arī aptiekas un kosmētiku, budžetam kļūstot saspringtākam. Savukārt pēc 9–10 mēnešiem pieprasījuma kritums paplašinās uz apģērbu, apaviem, elektroniku un atpūtas precēm. Mājsaimniecības atliek nebūtiskus pirkumus un koncentrējas uz pamatvajadzībām, piemēram, enerģiju un pārtiku. Šī ir prognozējama attīstības dinamika, kas palīdz gan patērētājiem, gan uzņēmumiem savlaicīgi plānot. Vienlaikus mājsaimniecības ne tikai tērē mazāk, bet arī maina savus iepirkšanās paradumus. Jau aptuveni mēneša laikā pieaug tēriņi e-komercijā, bet lietotu preču tirgus aktivizējas pēc apmēram četriem mēnešiem. Tas liecina, ka iedzīvotāji pārorientējas uz pieejamākiem kanāliem, nevis vienkārši vienmērīgi samazina patēriņu visās kategorijās.

Nenoteiktība gāzes tirgū

Papildu korekcijas gada otrajā pusē var radīt arī nenoteiktība attiecībā uz gāzes cenām. Pēc aukstās ziemas Eiropas gāzes krājumi saglabājas salīdzinoši zemā līmenī, un militārie konflikti svarīgos dabasgāzes piegādes reģionos, īpaši Tuvajos Austrumos, var būtiski ietekmēt gāzes pieejamību pasaules tirgū.

Ja gāzes krājumi netiks pietiekami ātri atjaunoti, Eiropa var būt spiesta konkurēt ar Ķīnu un citām Āzijas ekonomikām par ierobežotiem un līdz ar to potenciāli dārgākiem energoresursiem.

“Lai gan riski ir palielināti, finanšu tirgi pagaidām signalizē par lielāku mieru – nākotnes līgumi liecina, ka gāzes cenas rudenī varētu saglabāties tuvu pašreizējam līmenim. Tirgus dalībnieki piegādes traucējumu varbūtību šobrīd vērtē kā ierobežotu vai sagaida, ka piegādes ķēdes ar laiku stabilizēsies. Tomēr šīs gaidas var strauji mainīties, ja pasliktināsies ģeopolitiskā situācija,” piebilst K. Purgailis.

Atšķirīgas patēriņa reakcijas Baltijā uz enerģijas cenu kāpumu

Vērts izcelt arī reģionālu niansi: Latvijā un Igaunijā pēc enerģijas cenu kāpuma vairākos mazumtirdzniecības segmentos samazinās pieprasījums, kamēr Lietuvā tajās pašās kategorijās novērojama pretēja tendence.

Latvijā un Igaunijā izdevumi sarūk, piemēram, degvielai, kosmētikai, medicīnas precēm, kā arī informācijas un komunikāciju iekārtām. Savukārt Lietuvā augstākas enerģijas cenas šajās kategorijās biežāk saistītas ar tēriņu pieaugumu, nevis samazinājumu.

*Par Citadeles Grupu: Citadele ir vienīgā Baltijas valstu banka, kuras mātes uzņēmums atrodas Latvijā, nodrošinot proporcionāli lielāku ieguldījumu Latvijas ekonomikā. Meitasuzņēmumi un filiāles darbojas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Citadeles misija ir modernizēt finanšu nozari, līdztekus klasiskajiem bankas pakalpojumiem piedāvājot virkni jaunākās paaudzes finanšu tehnoloģijās bāzētu pakalpojumu gan privātpersonām, gan uzņēmējiem visā Baltijā. 2025. gadā Citadele jaunus aizdevumos izsniedza 1,6 miljardus eiro, kopējam

kreditportfelim sasniedzot 3,8 miljardus eiro un depozītu apjomam pieaugot līdz 4,3 miljardam eiro.